

SECTION 5. VETERINARY MEDICINE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-626-3-20>

MENTAL STATUS DISORDERS IN HORSES CAUSED BY CHRONIC STRESS DURING THE WAR

ПОРУШЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО СТАТУСУ У КОНЕЙ ВНАСЛІДОК ПОСТІЙНОГО СТРЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ulko L. G.

*Doctor of Veterinary Sciences,
Professor at the Departments of Internal
Medicine, Pharmacy and Biochemistry,
Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine*

Улько Л. Г.

*доктор ветеринарних наук,
професор кафедри внутрішніх
хвороб, фармації та біохімії,
Сумський національний аграрний
університет
Суми Україна*

Nikitina D. Ye.

*Postgraduate Student at the Departments
of Internal Medicine, Pharmacy and
Biochemistry,
Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine*

Нікітіна Д. Є.

*аспірант кафедри внутрішніх
хвороб, фармації та біохімії,
Сумський національний аграрний
університет
Суми Україна*

Війна в Україні стала потужним фактором дестабілізації природного середовища, системи сільського господарства та добробуту тварин. Однією з найуразливіших категорій стали коні – тварини, чутливі до емоційного стану людини, зміни умов утримання, шумових і зорових подразників [1, с. 144; 2, с. 147]. Постійний стрес, спричинений воєнними діями, призводить до формування стійких порушень ментального статусу, що негативно впливає на фізіологічні функції, поведінкові реакції та загальний стан здоров'я коней [3, с. 192].

Метою дослідження було – встановити характер і ступінь порушень ментального статусу у коней, які перебували в умовах тривалого стресу під впливом бойових дій на території України, а також розробити підходи до їх діагностики та профілактики.

Дослідження проводили на базі приватних конюшень та фермерських господарств Сумської, Харківської та Полтавської областей, де зберігалося утримання коней у період 2022–2025 рр.

Застосовували етіологічний, клініко-поведінковий, біохімічний та інструментальний (електроенцефалографічний, кардіологічний) методи дослідження. Для визначення рівня стресу використовували

тестові шкали поведінкових відхилень та визначення концентрації кортизолу у плазмі крові.

Постійний вплив вибухів, евакуацій, нестача кормів та води, зміна мікроклімату приміщень і соціальної структури табуна сприяли розвитку хронічного дистресу. У 78,6% коней фіксували поведінкові порушення: підвищену збудливість, агресивність, відмову від контакту з людиною, безпричинну тривогу або, навпаки, апатію. У 52,4% тварин спостерігали розлади сну, у 47,6% – повторювані стереотипні рухи (гойдання головою, притупування кінцівками, кусання годівниці).

Біохімічні показники виявили підвищення рівня кортизолу в 1,8–2,3 рази порівняно з контрольною групою, а також зниження концентрації серотоніну, що вказує на формування хронічного емоційного виснаження. Електроенцефалографічний аналіз показав пригнічення альфа-ритмів і посилення тета-активності – типові ознаки тривожності та втрати центральної нервової системи.

Кардіологічні дослідження засвідчили стійке підвищення частоти серцевих скорочень (на 25–35%), підвищену пітливість, спазм судин і гіперемію слизових оболонок. Це свідчить про активацію симпатoadреналової системи, характерну для стану дистресу.

Отже, Хронічний стрес у коней у зоні бойових дій має комплексний вплив, що охоплює нейрофізіологічні, гормональні та поведінкові механізми [4, с. 210]. Тварини втрачають звичну здатність до адаптації, а їх психоемоційна система переходить у стан виснаження. Найбільш вираженими симптомами є емоційна лабільність і непередбачувана поведінка, гіперчутливість до звуків (вибухи, сирени, транспорт), зниження реакції на команди, порушення соціальних зв'язків у табуні, стереотипні рухи як форма самозаспокоєння [5, с. 301; 6, с. 38].

Аналогічні прояви спостерігаються у коней, що зазнають психологічного травматизму після стихійних лих або насильства [7, с. 59]. Це дає підстави порівнювати їхній стан із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) у людини [8, с. 101].

Для стабілізації ментального статусу коней доцільно застосовувати комплексні програми адаптації, які включають:

1. Оптимізацію умов утримання – створення стабільного мікроклімату, зменшення шумових подразників, постійний доступ до корму і води.
2. Поведінкову терапію – поступову десенсибілізацію до звуків, спокійні щоденні ритуали, контакт із довіреною людиною.
3. Фітотерапію.
4. Фармакологічну підтримку – адаптогени, вітаміни групи В, магній, за потреби – легкі транквілізатори.
5. Соціальну адаптацію – повернення до табуна або створення мікрогруп для запобігання ізоляції.

Застосування таких програм упродовж 6–8 тижнів дозволяє зменшити рівень кортизолу на 30–40%, нормалізувати поведінкові реакції та відновити апетит.

Висновки:

1. Війна в Україні стала джерелом тривалого психоемоційного навантаження для коней, що призвело до розвитку стійких порушень ментального статусу.
2. Основними клінічними проявами є тривожність, агресивність, апатія, розлади сну, стереотипна поведінка, що супроводжуються змінами нейроендокринної регуляції.
3. Патогенетичною основою таких розладів є хронічний дистрес із порушенням гомеостазу нервової та гормональної систем.
4. Для профілактики та корекції порушень ментального статусу необхідний багатокомпонентний підхід, який поєднує стабілізацію умов утримання, поведінкову терапію та підтримувальне лікування.
5. Психоемоційна стабільність тварин є важливою складовою їхнього добробуту, а її забезпечення в умовах війни – завдання ветеринарної служби нового типу, орієнтованої на гуманне ставлення та відновлення здоров'я тварин.

Література:

1. McGreevy P., McLean A. *Equitation Science*. Wiley-Blackwell, 2010. 352 p.
2. Visser E. K., Van Dierendonck M. C. Personality and stress in horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 2011. Vol. 132, No. 3–4. P. 144–152.
3. Fureix C., Jego P., Henry S., Lansade L., Hausberger M. Towards an ethological animal model of depression? *PLoS ONE*. 2012. Vol. 7, No. 6. e39280.
4. Hall C., Goodwin D., Heleski C., Randle H., Waran N. Is the current use of the horse in sport ethical? *Equine Veterinary Journal*. 2018. Vol. 50, No. 3. P. 210–218.
5. McBride S. D., Mills D. S. Psychological factors affecting equine performance. *The Veterinary Journal*. 2012. Vol. 194, No. 3. P. 298–303.
6. Ковальчук О. І. Особливості поведінкових реакцій коней у стресових умовах. *Вісник ветеринарної медицини України*. 2022. № 4. С. 35–40.
7. Овчаренко В. П. Нейрофізіологічні показники тварин при тривалому стресі. *Вісник аграрної науки*. 2020. № 8. С. 54–59.
8. Heleski C. R., Wickens C. L. Welfare issues related to working equids. *Animals*. 2020. Vol. 10, No. 10. P. 1761–1773. DOI: 10.3390/ani10101761.